

1. Ορισμοί:

- α) Ρεμπέτικη μουσική ή Ρεμπέτικο
- β) Ρεμπέτης

2. Ετυμολογία της λέξης ρεμπέτης

- α) Άλλες απόψεις

3. Η πρώτη εμφάνιση και χρήση του όρου ρεμπέτης

4. Η εμφάνιση της ρεμπέτικης μουσικής

- α) Γενικά (λεξιλόγιο)

5. Ιστορία της ρεμπέτικης μουσικής

- 1. Προϊστορία
- 2. Η κυριαρχία των σμυρναϊκών στοιχείων
- 3. Το κλασικό ρεμπέτικο τραγούδι
- 4. Εποχή της μαζικής αποδοχή
- 5. Το ρεμπέτικο στις Η.Π.Α.

6. Διάκριση – Περίοδοι του ρεμπέτικου

- 1) 1922-1932: Η εποχή που κυριαρχούν τα στοιχεία από την μουσική της Σμύρνης. (**Η Βαρβάρα** – λεξιλόγιο)
- 2) 1932-1942: Η κλασική περίοδος.
- 3) 1942-1952: Η εποχή της ευρείας διάδοσης και αποδοχής.

1. Ορισμοί:

α) Ρεμπέτικη μουσική ή Ρεμπέτικο

Ρεμπέτικη μουσική ή **Ρεμπέτικο** ονομάζεται το ελληνικό, αστικό, λαϊκό τραγούδι που αναπτύχθηκε στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στα μεγάλα εμπορικά και κοινωνικά κέντρα, εκφράζοντας τους καημούς, τους πόθους και τις αντιλήψεις των περιθωριακών ατόμων. Οι απαρχές του ρεμπέτικου έχει ειπωθεί πως συνδέονται με τα τραγούδια των φυλακών. Η πρώτη αναφορά στα τραγούδια των φυλακών εντοπίζεται στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Στα 1850 ο Γάλλος ευγενής Αππέρ επισκέφτηκε την Ελλάδα για να μελετήσει το πρόβλημα των οθωνικών φυλακών και αναφέρθηκε και στα τραγούδια που ακούγονταν σ' αυτές. Στα τραγούδια των φυλακών αναφέρθηκαν και άλλοι όπως, ο Παπαδιαμάντης, ο Δάφνης και ο Καρκαβίτσας ο οποίος επισκέπτεται το Μοριά το 1890 και καταγράφει το 1891 στο περιοδικό «Εστία» (περιοδικό που εξέδιδε ο Γ. Δροσίνης) αρκετά από αυτά. Το ρεμπέτικο τραγούδι απέκτησε τη γνώριμη μορφή του, στη διάρκεια της τρίτης δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα.

Πρώτος συστηματικός μελετητής του υπήρξε ο ερασιτέχνης λαογράφος Η. Πετρόπουλος, ο οποίος την άνοιξη του 1968 εξέδωσε το βιβλίο « Ρεμπέτικα τραγούδια», το οποίο του δημιούργησε πολλά προβλήματα με την τότε εξουσία εξαιτίας της δημοσίευσης σε αυτό λέξεων και φράσεων που θεωρήθηκαν άσεμνες. Ο Πετρόπουλος άρχισε τα προλεγόμενα της λαογραφικής έρευνας του ως εξής: « Τα ρεμπέτικα είναι μικρά απλά τραγούδια που τραγουδάνε απλοί άνθρωποι». Και συνέχισε: «Αν και καταρχήν ερωτικά, τα ρεμπέτικα είναι στο βάθος μάλλον κοινωνικού περιεχομένου τραγούδια». Γνωστά λιμάνια της Μεσογείου, όπως η Ερμούπολη, το Ναύπλιο, ο Πειραιάς, η Σμύρνη, η Πόλη, η Αλεξάνδρεια και η Θεσσαλονίκη είναι οι χώροι, όπου γεννήθηκε το ρεμπέτικο τραγούδι.

β) Ρεμπέτης: Οι λεξικογράφοι ορίζουν τον ρεμπέτη ως **ρεμπεσκέ, αλήτη** ή **διεφθαρμένο**.

2. Ετυμολογία της λέξης ρεμπέτης

Η λέξη ρεμπέτης προέρχεται από την τουρκική λέξη **rebet** η οποία δεν χρησιμοποιείται στα σύγχρονα τουρκικά. Ο τύπος **rebet** απαντά σε αρκετές μεσογειακές και μεσανατολικές γλώσσες με άλλη, όμως, σημασία.

Ο όρος **ρεμπέτ** συναντάται και στα ελληνικά στις κυπριακές **Ασίζες** του 14^{ου} αιώνα, υποδηλώνοντας το δικαίωμα του **ρεμπέτ**, (είδος ποτού, υπαγόμενο σε δασμό εισαγωγής) στις κυπριακές **Ασίζες** του 14^{ου} αιώνα.

[Ασίζες:

Πρόκειται για **συλλογή νόμων** των βασιλείων της Ιερουσαλήμ και της Κύπρου. Κατά την παράδοση ο Γοδεφρίδος ντε Μπουγιόν κάλεσε σοφούς άνδρες οι οποίοι τις συνέγραψαν με βάση το φεουδαλικό δίκαιο της Γαλλίας και τα τοπικά έθιμα της Παλαιστίνης και των χωρών προέλευσης των σταυροφόρων. Η συλλογή αυτή από νόμους αποτέλεσε το πλαίσιο λειτουργίας του σταυροφορικού βασιλείου της Ιερουσαλήμ. Στην πραγματικότητα οι Ασίζες διαμορφώθηκαν τον 12^ο αιώνα με βάση τις παραδόσεις και τα έθιμα των κατοίκων του βασιλείου. Καταγράφηκαν για πρώτη φορά στα γαλλικά τον 13^ο αιώνα από τον Ζαν Ντ'

Υμπελέν και τον Φίλιππο της Ναβάρρας. Οι Ασσίζες συντάχθηκαν και στα ελληνικά τον 13^ο αιώνα, για λογαριασμό του βασιλείου της Κύπρου και κάποιων φραγκοκρατούμενων περιοχών της Ελλάδας. Συνέχεια της ελληνικής εκδοχής των Ασσίζων της Ιερουσαλήμ είναι τα Χρονικά των Λεόντιου Μαχαιρά και Βουστρωνίου.]

α) Άλλες απόψεις

1. Ο V. L. Menage πρότεινε την πιθανότητα προέλευσης του όρου ρεμπέτης από το τουρκικό ουσιαστικό **harabati**, που έχει τη συναφή έννοια του έκλυτου, του αλιτήριου και ιδίως του χρόνιου μέθυσου. Η λέξη προέρχεται από την αραβική kharab (πληθ. kharabat) που σημαίνει «**ερείπια**».
2. Ο Τ. Βουρνάς υποστηρίζει πως η λέξη rebet με περιεχόμενο αυτό του «**αντάρτη**» προέρχεται από τους μουσουλμάνους του Κόσσοβου της Σερβίας, χωρίς, ωστόσο, να τεκμηριώνει την άποψη του παραπέμποντας απλά και μόνον στην τουρκική έκφραση **ρεμπέτ ασκέρ**.
3. Ο Ν. Π. Ανδριώτης συνδέει τη λέξη **ρεμπέτ** με το σλαβικό **rebenok**, πληθ. rebjata που σημαίνει παλικάρι.
4. Ο Ε. Ζάχος προσπαθεί να αποδείξει πως ο όρος **ρεμπέτ** προέρχεται από την περσική λέξη **rubaiyat**.
5. Κατά τον Δαμιανάκο η ρίζα ρεμB υπάρχει και στην ελληνική γλώσσα. Το αρχαίο ρήμα ρέμβω/ρέμβομαι (στρέφομαι, περιστρέφομαι, περιφέρομαι, περιπλανώμαι) συνδηλώνει τον πλάνητα βίο και την αεργία: ρεμβένω, ρέμπομαι, ρέμπω, ρεμβός, ρεμβάς, ρεμπιτός. Αναλογίες με το ρέμπω/ρέμπομαι>ρεμπέτης ανευρίσκονται στο εύχομαι>ευχέτης και στο οφείλω>οφειλέτης, αλλά η λογική βάση αυτής της ετυμολόγησης υπονομεύεται αφενός από την τονική διαφοροποίηση των επιθετικών τύπων ρεμπέτικος και ευχετικός και αφετέρου από την απουσία πρώιμων μαρτυριών για το ουσιαστικό και τους επιθετικούς προσδιορισμούς.

3. Η πρώτη εμφάνιση και χρήση του όρου ρεμπέτης

Τη λέξη ρεμπέτης την πρωτοσυναντάμε στη λογοτεχνία και μάλιστα στον τύπο του θηλυκού **ρεμπέτα**, το 1925 στον Π. Πικρό («Μπαλάντα στο φεγγάρι», Σαν θα γίνουμε άνθρωποι, Αθήνα 1925, σ. 98-99). Οι ρεαλιστές πεζογράφοι του ύστερου 19^{ου} αιώνα δεν τη χρησιμοποιούσαν, γεγονός που θα μπορούσε να εκληφθεί σαν ένδειξη της σχετικά καθυστερημένης εισαγωγής του όρου στην ηπειρωτική Ελλάδα. Περιγράφοντας την *περιθωριακή ζωή των πόλεων* χρησιμοποιούν για τους χαρακτήρες τους λέξεις, όπως μάγκας, αλάνης, μόρτης, βλάμης, ασίκης, χασικλής όχι, όμως, και τη λέξη ρεμπέτης.

Στα τραγούδια που χαρακτηρίζονται ως ρεμπέτικα οι όροι ρεμπέτης και ρεμπέτικο δεν εμφανίζονται πριν από το 1935. Η σημασία κατά τον Σ. Δαμιανάκο: «*εξαρτάται από τον ίδιο τον χρήστη και ιδίως από το κατά πόσον ανήκει ή ταυτίζεται με τη συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα*». Σημαντικό ρόλο στην περίπτωση χρήσης του όρου ρεμπέτης παίζουν και τα κίνητρα του χρήστη. Πάντως, ο όρος επικράτησε έναντι άλλων (καρίπικα, μάγκικα, μόρτικα κ.λ.π.) παρότι έγινε αποδεκτός σχετικά αργά, πρωτοχρησιμοποιήθηκε μάλιστα σε ετικέτες δίσκων για να περιγράψει τραγούδια διαφορετικά μεταξύ τους.

Ενώ οι περισσότεροι μελετητές του ρεμπέτικου τραγουδιού συμφωνούν για το πότε περίπου εμφανίστηκε, για το που αναπτύχθηκε, για το ότι τα κύρια όργανα του είναι το μπουζούκι και ο μπαλαμάς, για το ότι είναι καθαρά αστικό τραγούδι, όλοι διαφωνούν για τον ορισμό του ρεμπέτη, ακόμη κι εκείνοι που θεωρούνται πρωτοπόροι του είδους και τους ανήκει δικαιωματικά ο χαρακτηρισμός. Η Γκαϊήλ Χολστ, Αυστραλή μουσικολόγος και φιλόλογος, που ήρθε στην Ελλάδα το 1966, ταξίδεψε στην επαρχία, έζησε αρκετό καιρό στην Κρήτη και ανακάλυψε τη δημοτική μουσική και τους αντίστοιχους χορούς. Στο βιβλίο της «**Δρόμος για**

το ρεμπέτικο», μια σημαντική μελέτη γι' αυτό το είδος της ελληνικής μουσικής, ρώτησε πλήθος ανθρώπων σχετικών με το θέμα και δεν κατόρθωσε να σχηματίσει σαφή ιδέα πάνω στην έννοια της λέξης: *«ρεμπέτες και μάγκες είναι το ίδιο πράγμα, αλλά διαφορετικό»,* απάντησε κάποιος, *«Πρέπει να 'σαι χασικλής για να 'σαι ρεμπέτης»,* είπε άλλος. Επίσης: *«οι αληθινοί ρεμπέτες ήταν όλοι του υποκόσμου»,* ή *«Οι αληθινοί ρεμπέτες είναι όλοι καλά ανθρωπάκια που αγαπάνε τους φίλους τους, που δεν δοκιμάζουν το χασίσι και σπάνια μεθάνε»* ή *«οι πραγματικοί ρεμπέτες ήταν καλοί νοικοκύρηδες»* κ.λπ.. Σε κάθε περίπτωση *«τα ρεμπέτικα τραγούδια είναι τα τραγούδια του ελληνικού υποκόσμου. Ακριβέστερα, ρεμπέτικα τραγούδια είναι τα τραγούδια των ρεμπέτηδων. Τους ρεμπέτες τους λένε και μάγκες»,* γράφει ο Πετρόπουλος.

4. Η εμφάνιση της ρεμπέτικης μουσικής

α) Γενικά

Το ελληνικό ρεμπέτικο τραγούδι εξελίχθηκε στα λιμάνια των πόλεων της Θεσσαλονίκης, του Πειραιά και του Βόλου αλλά και αλλού, όπου ζούσε η εργατική κυρίως τάξη περνώντας στη συνέχεια και σε άλλα αστικά κέντρα. Το αυθεντικό ρεμπέτικο τραγούδι αναπτύχθηκε στον Πειραιά, τη δεκαετία του 1920, όπου διάφοροι μάγκες μαζεύονταν σε κάποιο στέκι, καφενείο ή τεκέ, κι εκεί καθισμένοι σε καρέκλες ή στο πάτωμα, γύρω από ένα μαγκάλι, κάπνιζαν ναργιλέ με τούρκικο χασίσι. Με μπουζούκια και μπαγλαμάδες τραγουδούσαν τους καημούς τους, αυτοσχεδιάζοντας στίχους και νότες, προσέχοντας να μη γίνονται κατανοητοί, γι' αυτό χρησιμοποιούσαν και δική τους διάλεκτο με συνθηματικές λέξεις. Συχνά, κάποιιοι από τους θαμώνες του στεκιού σηκώνονταν κι έφερναν μερικές χορευτικές βόλτες: χόρευαν ζεϊμπέκικο ή χασάπικο. Μια διαφορετική μορφή αστικού λαϊκού τραγουδιού αναπτύχθηκε στην Πάτρα, τα **ταμπαχανιώτικα**, από την ομώνυμη συνοικία.

Λεξιλόγιο

τεκές ο [te<k>és] O13 : **1.** μουσουλμανικό μοναστήρι: *Από μακριά ξεχώριζε ο τρούλος του τεκέ.* **2.** καταγώγιο όπου συχνάζουν χασισοπότες. || (επέκτ.) χώρος γεμάτος από καπνούς τσιγάρων: *Τεκέ το κάνατε εδώ μέσα;* [τουρκ. tekke (από τα αραβ.) -ς]

μαγκάλι το [maŋgáli] O44 : μεταλλικό δοχείο σε σχήμα λεκάνης με πόδια ή με άλλο στήριγμα, μέσα στο οποίο τοποθετούνται αναμμένα κάρβουνα για θέρμανση: *Ούτε ένα ~ δεν είχαμε για να ζεσταθούμε.* ΦΡ (λαϊκ.) *γίνεται της πουτάνας το ~.* [τουρκ. mangal (από τα αραβ.) -ι]

στέκι το [sté<k>i] O44 : ο χώρος στον οποίο ένα ή περισσότερα πρόσωπα συχνάζουν ή ασκούν ορισμένη δραστηριότητα: *Το καφενεδάκι της γειτονιάς είναι μόνιμο ~ της παρέας μας. ~ καλλιτεχνών / πολιτικών. ~ της νεολαίας. Τα στέκια του υπόκοσμου. Η αστυνομία επεκτείνει τις έρευνές της σε όλα τα ύποπτα στέκια. Το ~ ενός υπαίθριου μικροπωλητή.* [ουσιαστικοπ. γ' εν. στέκει του ρ. στέκω (ορθογρ. κατά τα ουδ. σε -ι)]

5. Ιστορία της ρεμπέτικης μουσικής

1. Προϊστορία

Το ρεμπέτικο τραγούδι είναι το ελληνικό, αστικό τραγούδι στην απαρχή του. Εξελίχθηκε μέσα από την ελληνική μουσική παράδοση, από τους κατοίκους των ελληνικών πόλεων. Οι ρίζες του βρίσκονται στο δημοτικό τραγούδι της Ελλάδας, της Μικράς Ασίας και του Βοσπόρου, ιδιαίτερα μετά τη Μικρασιατική καταστροφή.

2. Τα πρώτα ρεμπέτικα τραγούδια και η κυριαρχία των σμυρναϊκών

Τα πρώτα ρεμπέτικα τραγούδια αναφέρονται σε παραβατικές κυρίως πράξεις και σε ερωτικές σχέσεις, ενώ το κοινωνικό στοιχείο απουσιάζει από τη θεματική τους. Έτσι βρίσκουμε στο ρεπερτόριο του ρεμπέτικου αυτό το διάστημα (δεκαετία του 20) ερωτικά και μάγικα τραγούδια, τραγούδια της φυλακής, χασικλίδικα και άλλα. Το στυλ που επικρατεί είναι το πειραιώτικο με κυριότερο εκφραστή τον **Μάρκο Βαμβακάρη**. Παράλληλα αρχίζουν να γράφουν ρεμπέτικα και οι Σμυρνιοί συνθέτες, με μεγάλη επιτυχία, ιδιαίτερα μετά το 1922 χρονιά της Μικρασιατικής Καταστροφής την οποία ακολουθεί η ανταλλαγή, όπως γνωρίζουμε, των πληθυσμών με τη Συνθήκη της Λωζάνης. Πολλοί Μικρασιάτες αυτό το διάστημα θα εγκατασταθούν στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας φέρνοντας μαζί με τα λιγιστά τους υπάρχοντα και τις μουσικές τους παραδόσεις.

3. Το κλασικό ρεμπέτικο τραγούδι(1930-1940) – κατοχή (1940-1950)

Η δεκαετία του τριάντα είναι ταυτόσημη με τη χρυσή εποχή του ρεμπέτικου, εντωμεταξύ έχουν κάνει πριν κάποια χρόνια την εμφάνιση τους οι πρώτες δισκογραφικές εταιρείες. Το να ηχογραφηθούν ρεμπέτικα τραγούδια είναι θέμα χρόνου και πράγματι το 1932 κυκλοφορούν οι πρώτες ηχογραφήσεις τραγουδιών από τον Μ. Βαμβακάρη. Μέχρι το '41 θα εμφανισθούν οι περισσότεροι από τους κλασικούς συνθέτες και τραγουδιστές του λαϊκού τραγουδιού στη δισκογραφία, όπως ο **Στράτος Παγιουμτζής**, ο **Μπαγιαντέρας**, ο **Γ. Παπαϊωάννου**, ο **Α. Χατζηχρήστος**, ο **Σ. Περπινιάδης**, η **Ρόζα Εσκενάζυ** και μετά το 1937 ο **Βασίλης Τσιτσάνης** σχεδόν ταυτόχρονα με το **Μανόλη Χιώτη**. Το 1936 ξεκινάει, ωστόσο, η δικτατορία του Μεταξά, μάλιστα το ίδιο έτος λογοκρίνεται το τραγούδι του **Τούντα «Βαρβάρα»**. Το επόμενο έτος το καθεστώς του Μεταξά θα επιβάλλει γενικευμένη λογοκρισία στο χώρο της τέχνης και της μουσικής ειδικότερα. Αναγκαστικά η δισκογραφία προσαρμόζεται στις επιταγές του κράτους και οι αναφορές σε ναρκωτικά, τεκέδες κ.λ.π. εκλείπουν από τις ηχογραφήσεις. Κατά τη διάρκεια της κατοχής (1941-1946) οι ηχογραφήσεις σταματούν αυτό δεν σημαίνει πως δεν γράφονται τραγούδια ρεμπέτικα, αλλά δεν περνάνε στη δισκογραφία, και αυτό γιατί τα εργοστάσια παραμένουν κλειστά μέχρι το 1946. Το όνομα που κυριαρχεί αυτή την εποχή είναι του Β. Τσιτσάνη μαζί με αυτά της **Μαρίκας Νίνου**, του **Μανόλη Χιώτη**, του **Γιώργου Μητσάκη** και του **Γιάννη Παπαϊωάννου**. Οι περισσότεροι παλιοί ρεμπέτες μένουν στο περιθώριο, αρκετοί εντωμεταξύ από τους Σμυρνιούς συνθέτες, όπως ο κορυφαίος Παναγιώτης Τούντας, πεθαίνουν. Από τους Πειραιώτες οι περισσότεροι είναι εν ζωή με δυσκολία, προσπαθούν, όμως, όπως-όπως να συντηρήσουν τους εαυτούς τους. Ο Μάρκος Βαμβακάρης αναφέρει στην αυτοβιογραφία του πως «έτρεχε στα νησιά και στα πανηγύρια». Η δεκαετία του 1940 είναι και το διάστημα που εμφανίζεται η Σωτηρία Μπέλλου μια από τις κορυφαίες ερμηνεύτριες του ρεμπέτικου τραγουδιού για τα επόμενα 40 χρόνια.

4. Από το τέλος του εμφυλίου (1950) και μετά - Εποχή της μαζικής αποδοχής

Στη δεκαετία του 1950 αμέσως μετά τον εμφύλιο πόλεμο, το ρεμπέτικο τραγούδι βρίσκεται απήχηση σε όλο και μεγαλύτερα στρώματα του πληθυσμού, καταξιώνεται σαν λαϊκή μουσική ευρείας αποδοχής και βγαίνει από το περιθώριο. Είναι η εποχή που εμφανίζονται δύο πολύ σημαντικοί, νέοι, τραγουδιστές ο **Στέλιος Καζαντζίδης** και ο **Γρηγόρης Μπιθικώτσης** δίπλα στην κορυφαία πάντα προσωπικότητα του ρεμπέτικου το Β. Τσιτσάνη. Ιδιαίτερη είναι στο χώρο των γυναικείων φωνών και η παρουσία της Σωτηρίας Μπέλλου. Η επιτυχία του είδους έχει ως αποτέλεσμα την επέκταση της θεματολογίας του, την εμφάνιση των αρχοντορεμπέτικων και την αλλαγή των χώρων στους οποίους ακουγόταν. Όλα αυτά επιβεβαιώνουν μια γενικότερη αλλαγή στο μέχρι τώρα ύφος του ρεμπέτικου όπως και στα μέχρι τώρα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του. Για αυτό το λόγο, ακριβώς, **οι περισσότεροι**

μελετητές θεωρούν ότι μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50 το ρεμπέτικο, στη γνήσια του μορφή, πεθαίνει δίνοντας τη θέση του στο σύγχρονο λαϊκό τραγούδι.

Στη δεκαετία του 1960 που ακολουθεί το ρεμπέτικο νεκρανασταίνεται, αρχίζει η εποχή της **πρώτης αναβίωσης** του. Γράφονται άρθρα, εκδίδονται μελέτες πάνω στο θέμα, βιογραφίες ρεμπετών και ανθολογίες τραγουδιών από συγγραφείς, όπως ο **Ν. Χριστιανόπουλος** και ο **Η. Πετρόπουλος**. Πιο συγκεκριμένα το 1961 ο Χριστιανόπουλος κυκλοφορεί ένα δοκίμιο και διεκδικεί γι' αυτό τον τριπλό τιμητικό τίτλο: της πρώτης ρεμπέτικης βιβλιογραφίας, της πρώτης ανθολογίας ρεμπέτικης στιχουργίας και, ως προς την ανατυπωμένη του μορφή, της πρώτης μονογραφίας επί του αντικειμένου. Αντίστοιχα το 1968 κυκλοφορεί ο Η. Πετρόπουλος το βιβλίο του **«Ρεμπέτικα Τραγούδια»**. Πρόκειται για το βιβλίο που, μάλλον, καθιέρωσε τον όρο «ρεμπέτικα» για τα τραγούδια αυτά. Για την ιστορία, πάντως, την πρώτη μελέτη για το ρεμπέτικο την παρουσίασε ο Μάνος Χατζιδάκις, αμέσως μετά την κατοχή. Παράλληλα με όλα αυτά το ενδιαφέρον και οι φιλότιμες προσπάθειες αρκετών φοιτητών, ο κορεσμός του κόσμου από τα ινδικά ακούσματα και η ηχογράφιση του **Επιτάφιου** του Θεοδωράκη το 1960, έχουν ως αποτέλεσμα οι δισκογραφικές εταιρείες να αρχίσουν να ηχογραφούν εκ νέου ρεμπέτικα.. Ξαναηχογραφούνται κατ' αυτόν τον τρόπο παλαιότερες επιτυχίες με τις φωνές του Γρηγόρη Μπιθικώτση και της Σωτηρίας Μπέλλου, ενώ γίνονται και αρκετές νέες ηχογραφήσεις. Το τοπίο αλλάζει ρεμπέτες, όπως ο Μάρκος και ο Στράτος ξαναβρίσκουν δουλειά στα μαγαζιά. Γίνεται μόδα να διοργανώνονται ρεμπέτικες μουσικές βραδιές, όπου ο κόσμος, κυρίως φοιτητές, έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν παλιούς ρεμπέτες. Το μπουζούκι, βασικό όργανο της ρεμπέτικης μουσικής, γίνεται αποδεκτό και χρησιμοποιείται από μεγάλους συνθέτες όπως ο Μίκης Θεοδωράκης και ο Μάνος Χατζιδάκις.

Στις αρχές της επόμενης δεκαετίας (1970) πεθαίνουν μερικοί από τους μεγαλύτερους ρεμπέτες: Στράτος 1971, Μάρκος 1972. Είναι η εποχή που αρχίζουν να δισκογραφούν οι περισσότεροι ρεμπέτες, εκδίδονται βιογραφίες τους (Βαμβακάρης 1973, Ροβερτάκης 1973, Ρούκουνας 1974, Τσιτσάνης 1979, Μουφλουζέλης 1979 κ.λ.π) και εμφανίζονται πολλές ρεμπέτικες κομπανιές. Ταυτόχρονα ιδρύονται κέντρα για την μελέτη του ρεμπέτικου τραγουδιού και οι πανεπιστημιακοί λαογράφοι αρχίζουν να το μνημονεύουν. Τη δεκαετία του 1980 το ρεμπέτικο γίνεται αντικείμενο όλων των μορφών του θεάματος, γυρίζονται ταινίες, όπως το πολυβραβευμένο **«Ρεμπέτικο» του Κ. Φέρρη** με τραγούδια των οποίων η θεματολογία και η μουσική προσομοιάζει σε αυτά των ρεμπέτικων, τηλεοπτικές σειρές όπως, το δημοφιλές **«Το μινόρε της αυγής»**, επιθεωρήσεις, όπως **«Το μινόρε της αλλαγής** και άλλα. Το 1984 πεθαίνει, εντωμεταξύ, ο Βασίλης Τσιτσάνης, ο σημαντικότερος εκπρόσωπος του ρεμπέτικου τραγουδιού και η κηδεία του γίνεται δημοσία δαπάνη.

Σήμερα, το ρεμπέτικο έχει κερδίσει μεγάλη δημοτικότητα, ενώ αναγνωρίζεται και μελετάται διεθνώς, καταχωρίζεται ως έγκυρο μουσικό είδος σε έγκυρα διεθνή εγχειρίδια μουσικολογίας (The New Grove Dictionary of Music and Musicians, The New Oxford Companion to Music). Για το φαινόμενο **«ρεμπέτικο τραγούδι»** ιδρύονται μουσεία, διοργανώνονται συνέδρια, εγκρίνονται μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές. Μερικοί υποστηρίζουν πως το ρεμπέτικο πέθανε. Κάποιοι όμως διερωτώνται, μπορεί να θεωρηθεί άραγε νεκρό ένα είδος τραγουδιού το οποίο τραγουδιέται ακόμη;

5. Το ρεμπέτικο στις Η.Π.Α.

Στα χρόνια που ακολούθησαν τη Μικρασιατική καταστροφή, αλλά και πριν από αυτήν, μεγάλος αριθμός Ελλήνων μετανάστευσε στις Η.Π.Α, μεταφέροντας εκεί τη ελληνική μουσική παράδοση, αλλά και το ρεμπέτικο. Ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ηχογραφούνται από αμερικάνικες εταιρίες σμυρναϊκά και δημοτικά τραγούδια. Το 1919 ιδρύονται οι πρώτες ελληνικές δισκογραφικές εταιρίες και από τα μέσα της δεκαετίας του '20 υπάρχουν ηχογραφήσεις τραγουδιών τα οποία μπορούν να θεωρηθούν ρεμπέτικα, πριν ακόμα αρχίσουν

οι ηχογραφήσεις στην Ελλάδα. Ρεμπέτικα τραγούδια, ζεϊμπέκικα και χασάπικα, τραγουδημένα από Έλληνες ακούγονταν από τις αρχές του εικοστού αιώνα στην Αμερική, και μάλιστα κυκλοφορούσαν σε δίσκους - η πιο γνωστή ερμηνεύτρια τους ήταν η Μαρίκα Παπαγκίκα. Μέχρι και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο γράφονται και ηχογραφούνται αρκετά πολύ αξιόλογα κομμάτια, ενώ η συνεργασία Ελλήνων με ξένους μουσικούς δίνει πολύ ενδιαφέροντα αποτελέσματα.

6. Διάκριση – Περίοδοι του ρεμπέτικου

Με την περιοδολόγηση του ρεμπέτικου τραγουδιού ασχολήθηκαν πολλοί μελετητές του, μεταξύ αυτών και οι: Η. Πετρόπουλος, Σ. Δαμιανάκος και Ν. Χριστιανόπουλος. Η διάκριση που προτείνεται στη συνέχεια σε τρεις συνολικά περιόδους είναι του Η. Πετρόπουλου:

4. 1922-1932: Η εποχή που κυριαρχούν τα στοιχεία από την μουσική της Σμύρνης.
5. 1932-1942: Η κλασική περίοδος.
6. 1942-1952: Η εποχή της ευρείας διάδοσης και αποδοχής.

7. Η Βαρβάρα

Στίχοι: Π. Τούντας

Μουσική: Π. Τούντας

Πρώτη εκτέλεση: Στελλάκης Περπινάδης
Η Βαρβάρα κάθε βράδυ στη Γλυφάδα ξενυχτάει
και ψαρεύει τα λαβράκια, κεφαλόπουλα, μαυράκια
Το καλάμι της στο χέρι, κι όλη νύχτα στο καρτέρι
περιμένει να τσιμπήσει το καλάμι να κουνήσει

Ένας κέφαλος βαρβάτος, όμορφος και κοτσονάτος
της Βαρβάρας το τσιμπάει, το καλάμι της κουνάει
Μα η Βαρβάρα δεν τα χάνει τον αγκίστρωσε τον πιάνει
τον κρατά στα δυο της χέρια και λιγώνει στα γέλια

Κοίταζε μωρή Βαρβάρα, μη σου μείνει η λαχτάρα
τέτοιος κέφαλος με νύχι, δύσκολα να σου πετύχει
Βρε Βαρβάρα μη γλιστρήσει και στη θάλασσα βουτήξει
βάστα τον απ' το κεφάλι μη σου φύγει πίσω πάλι

Στο καλάθι της τον βάζει κι από την χαρά φωνάζει
έχω τέχνη έχω χάρη ν' αγκιστρώνω κάθε ψάρι
Για ένα κέφαλο θρεμμένο όλη νύχτα περιμένω
που θα 'ρθεί να μου τσιμπήσει το καλάμι να κουνήσει

<http://www.youtube.com/watch?v=rJB4Qt-1mys>

Λεξιλόγιο

ναργιλές ο [narjilés] & **αργιλές** ο [arjilés] O13 : είδος ανατολίτικης συσκευής καπνίσματος, που αποτελείται από ένα δοχείο με νερό, μέσα από το οποίο περνάει ο καπνός πριν φτάσει σε ένα μακρύ και ευλύγιστο σωλήνα, στο μαρκούτσι, που καταλήγει στο στόμα του καπνιστή:

Πίνω / ρουφώ / καπνίζω το ναργιλέ. [τουρκ. nargile (από τα περσ.) -ς· αποβ. του αρχικού [n] από συμπροφ. με το άρθρο στην αιτ. και ανασυλλ. [ton-na > tona > ton-a]]
κομπανία η [kompanía] O25 : (οικ.) **1.** (ειρ.) στενή παρέα φίλων, που σχεδόν μόνιμα εμφανίζονται μαζί: *Ήρθε όλη η γνωστή ~.* **2α.** παλαιότερη ονομασία λαϊκών μουσικών συγκροτημάτων: *Ρεμπέτικες κομπανίες.* **β.** (ιστ.) κοινοπραξία. [ιταλ. compagnia `συντροφιά, θεατρική ομάδα']